

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin İmgesel Algıları

Erol KOÇOĞLU¹

ÖZ

Sosyal bilimler alanında meydana gelen her türlü değişimi öğrenciye aktarmakla yükümlü olan sosyal bilgiler, bireyin yaşamsal değişiminde ortaya çıkan ihtiyaçlarına cevap vermek amacı ile birçok disiplini ya da öğrenme alanını kapsayan bir kavramdır. Bu araştırmanın temel amacı da, devlet okulu ve özel okulda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul türüne göre, "sosyal bilgiler" kavramına ilişkin sahip oldukları algıları metaforlar aracılığıyla ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Malatya ve Elazığ illerinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 110'u devlet okulunda, 50'si özel okulda görev yapmakta olan toplam 160 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, Araştırma kapsamında yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin "sosyal bilgiler benzer; çünkü....." cümlesini tamamlamasıyla elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal bilgiler, imge, sosyal bilgiler öğretmeni, kavram, metafor

Social Studies Teachers' Perceptions of Social Studies Concepts Regarding Imaginary

ABSTRACT

Occurring in the field of social sciences to the students who are obliged to exchange all kinds of social information in an individual's life changes with the aim of responding to the emerging needs of many disciplines or fields of learning is a concept that encompasses . The main purpose of this research , the public school and private school teachers who work in schools by type of social information , " social science " to describe the concept through the perceptions that metaphors reveal. The study group, Diyarbakir, Erzurum, Gaziantep, Malatya and Elazig provinces 2013-2014 academic year, during the spring period , 110 public schools , 50 private schools serving a total of 160 social studies teacher poses . The research data , within the scope of the study of social studies teacher " similar social information ; because " was obtained with complete sentences .

Keywords: Social studies, image, social studies teacher, concept, metaphor

GİRİŞ

Bir zihinsel gelişim aracı olarak metafor ilk kez 1980'de Lakoff ve Johnson'ın "Metaphors We Live By" isimli çalışmalarında ifade edilmiştir. Onların bu düşüncesi metafora bilişsel dilsel bakış olarak bilinmektedir (Beşkardeş, 2007; Töremen ve Döş, 2009, s.1975). Metafor kelime olarak, Grekçe "Metapherein" kelimesinden türetilmiş olup, Meta(değiştirmek) ve pherein (taşımak) sözcüklerinin birleşmesiyle oluşturulmuştur (Levine, 2005: 172; Koçoğlu, Aküzüm ve Ekici, 2014, s.976). Metafor, dilin sembolik amaçlı kullanımına

¹ Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, erolakademi@gmail.com

bağlı olarak bir kavram ya da durumu başka bir kavram, bir durumla ifade etme biçiminde olarak da tanımlanabilir (Abrams, 1999, s.155). Ayrıca, metafor (metaphoria), bir sözcüğe kendi özel anlamının dışında başka bir anlam verilmesidir. Bu da (1) cinsin anlamının türe verilmesi, (2) türün anlamının cinsine verilmesi, (3) bir türün anlamının bir başka türe verilmesiyle yahut da (4) bir orantıya göre olur (Aristo, 2008: 59-60; Aydın ve Pehlivan, 2011,s.821). Metafor, soyut ya da anlaşılması güç olguların daha bilindik ve tanıdık ifadelerle anlatılmasıdır. İki nesne veya kavramı birbirine bağlayan dilsel bir araç olan metafor, bir yaşantı alanından diğerine bir geçiş ya da karşılaştırma yapmak üzere iki değişik fikir veya kavramın ilişkilendirildiği sembolik bir dil yapısı olarak kabul edilmektedir. Günlük konuşma dilinde isim, fiil veya niteleyiciler olarak oldukça sık çıkmaktadırlar (Arslan ve Bayrakçı, 2006; 101, akt: Aydoğdu, 2008, s.28; Chen, Widick ve Chatterjee, 2008; Şeyihoğlu ve Genç, 2011, s.83). Bununla beraber, metaforlar kabul edilmiş iletişim araçları olarak da düşünülebilir (Steger, 2007; Hogler, Gross, Hartman ve Cunliffe, 2008). Metaforlar, çoğu insan için poetik bir hayal ve retorik gösteriş hilesidir. Olağan/gündelik dille ilgili bir sorun değil, olağandışı dille ilgili bir sorundur. Ayrıca metafor genellikle yalnızca dilin karakteristiği, düşünce veya eylem sorunundan çok sözcükler sorunu olarak görülür. Bu nedenle çoğu insan pekâlâ metaforsuz da mükemmel bir hayat sürdürebileceğini düşünür (Aydın ve Pehlivan, 2011,s.821). Tam aksine, metaforun gündelik hayatta sadece dilde değil, düşünce ve eylemde de yaygın olduğu keşfedilmiş, gündelik kavram sisteminin – kendileriyle düşünülen ve eylemde bulunulan terimlerin – temelde doğası gereği metaforik olduğu söylenebilir (Lakoff ve Johnson, 2005, s.25). Metaforik algılar kavramın içeriksel boyutuna göre değişkenlik gösterir. Zengin içeriğe sahip sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak metaforik imgelerin farklılık göstermesi olağan bir durum olarak algılanabilir.

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin zihinsel çağrışımlarının kaynağını oluşturan sosyal bilgiler, varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2005; Keçe ve Merey, 2011, s. 120). Bireyi hayata ve üst öğrenime hazırlama amacı güden sosyal bilgiler, özel bir öneme sahiptir. Bu önem, sosyal bilgilerin, bireyi sosyalleştirme ve kimlik kazanmasındaki etkili rolünden kaynaklanmaktadır. Çağımızda bilim ve teknolojide görülen hızlı değişme ve gelişmelerin toplumun yapısını da hızla değiştirdiği ve bunun sonucunda yaşamın giderek daha da karmaşıklaşması ile bireyin bu değişimlere ayak uydurmak zorunluluğu göz önüne alındığında, sosyal bilgilerin rolü, daha iyi anlaşılır (Sözer, 1998; Aydemir ve Akpınar, 2012, s.104). Sosyal bilgilerin bu rolünü benimseyen sosyal bilgiler öğretmenlerinin, bu kavramı hangi imgelerle açıkladıkları belirleyebilmek amacı ile bu çalışma yapılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri, toplamak ve toplanan bu imgeleri çeşitli kategoriler altında sınıflandırarak sosyal bilgiler öğretmenlerinin algılama biçimlerini ortaya koymaktır. Çalışmada “sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin kullandıkları zihinsel imgeler (metaforlar) nelerdir? Sorusuna yanıt aranmıştır. Bu temel soruya bağlı olarak aşağıda verilen alt sorular değerlendirilmiştir:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler (metafor) nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler (metafor) hangi kategoriler altında toplanabilir?
3. "Sosyal bilgiler" kavramına ilişkin olarak devlet okulu ve özel okulda görevli sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ileri sürülen zihinsel imgeler (metaforlar) arasında temaları ve frekansları bakımından nasıl bir ilişki vardır?

YÖNTEM

Bu çalışmada nitel ve nicel verilerin birlikte toplandığı ve çözümlendiği karma yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karma yöntem (mixed method), nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanılması ile belirli bir fenomenin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır (Gay, Mills ve Airasian, 2009)

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Malatya ve Elazığ illerinde 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 110’u devlet okulunda, 50’si özel okulda görev yapmakta olan toplam 160 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır.

Tablo 1. *Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri*

Okul Türü/Cinsiyet	Erkek		Kadın		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Devlet okulu	60	67	50	71	110	69
Özel Okul	30	33	20	29	50	31
Toplam	90	100	70	100	160	100

Araştırmaya, devlet okulunda görev yapan 60 (%67)’i erkek, 50 (%71)’si kadın olmak üzere 110 öğretmen katılmışken; özel okulda görev yapan 30 (%33)’u erkek, 20 (%29)’si kadın olmak üzere 50 öğretmen katılmıştır. Toplamda, okul türüne göre araştırmaya 110 (%69)’u devlet okulunda, 50 (%31)’si özel okulda görev yapan 160 sosyal bilgiler öğretmeni katılmıştır (Tablo 1).

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış açık uçlu soru formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmanın başlangıç aşamasında, çalışma grubu üyelerinin her birine zihinsel imge (metafor) konusunda bilgi verildikten sonra, “sosyal

bilgiler” kavramına ilişkin imge oluşturmaları istenmiştir. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sosyal bilgilerbenzer, çünkü;.....” cümlesini görev yaptıkları okullarla ilişkilendirerek tamamlamaları istenmiştir. Bu amaç için öğretmenlere bu cümlenin yer aldığı bir form verilmiş ve onlardan bu ibareyi kullanarak ve sadece tek bir zihinsel imge (metafor) üzerinde yoğunlaşarak düşüncelerini dile getirmeleri istenmiştir. Bu çalışma için öğretmenlere bir haftalık süre tanınmıştır. Bu araştırmada “çünkü” kavramına da yer verilerek, katılımcıların “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin ürettikleri zihinsel imgeler için bir gerekçe veya mantıksal dayanak sunmaları istenmiştir. Katılımcıların sosyal bilgiler kavramına ilişkin ürettikleri zihinsel imgeler ve mantıksal dayanakları, bu araştırmada temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Verilerin Analiz Edilmesi

Bu aşamada öncelikle çalışma grubu tarafından “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin üretilen zihinsel imgeler (metaforlar) alfabetik sıraya göre geçici bir listesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların cevaplamış olduğu formlarda belli bir zihinsel imgeyi net bir şekilde dile getirip getirmediğine bakılmıştır. Herhangi bir zihinsel imgeyi içermeyen formlar ile boş bırakılan formlar (n=20) elenerek araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Araştırma kapsamı dışında bırakılan formların ayıklanmasından sonra, toplam 82 adet geçerli zihinsel imge (metafor) elde edilmiştir. Daha sonra, her temayı temsil edecek katılımcı formlarından “örnek zihinsel imge ifadeleri” seçilmiştir. Böylece, her temayı en iyi temsil ettiği varsayılan katılımcı zihinsel imgelerinin derlenmesiyle bir “örnek zihinsel imge (metafor) listesi” oluşturulmuştur. Örnek zihinsel imge (metafor) listesi baz alınarak her imge, sosyal bilgileri konu etme biçimi bakımından belli bir tema ile ilişkilendirilerek (örneğin, “Etkileşim sektörü olarak sosyal bilgiler”, “Farklı bakış açısı olarak sosyal bilgiler” vb.) toplam 6 farklı tema oluşturulmuştur. Ayrıca oluşturulan örnek zihinsel imge (metafor) listesi, mantıksal dayanaklarıyla birlikte her temaya ilişkin yapılan veri analizinde de kullanılmıştır. Buna ek olarak, bir zihinsel imgeyi kimin ürettiğine ilişkin kişisel bilgiler, söz konusu imge ifadesinin hemen ardında yer alan parantez içinde verilmiştir (örneğin, devlet okulu-erkek veya özel okul-kadın gibi).

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 6 tema altında verilen zihinsel imgelerinin söz konusu bir temayı temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda, aynı fakültede ders veren bir öğretim üyesine, 82 adet örnek zihinsel (metafor) imgenin alfabetik sıraya göre dizili olduğu bir liste ile 6 temanın adlarını içeren bir liste verilmiştir. Uzmanın bu iki listeyi de kullanarak birinci listedeki örnek zihinsel imgeleri ikinci listedeki 6 temaya (hiçbir imgeyi dışarıda bırakmayacak şekilde) eşleştirmesi istenmiştir. Daha sonra, uzmanın yaptığı eşleştirmeler araştırmacının kendi temalarıyla karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmalarda “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayıları tespit edilerek araştırmacının güvenilirliği Miles ve Hubermanın formülü (Güvenirlilik = Görüş birliği / Görüş Birliği + Görüş

Ayrılığı X 100) kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel çalışmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, 2008: 467). Bu araştırmaya özgü olarak gerçekleştirilen güvenilirlik çalışmasında %98 oranında bir uzlaşma (güvenirlik) sağlanmıştır. Güvenirlik çalışması kapsamında, görüşüne başvuru uzman sadece 2 zihinsel imgeyi (evren ve anahtarlık imgelerini) araştırmacınınkinden farklı bir kategoriyle ilişkilendirmiştir. Bu hesaplama sonucunda, Güvenirlik = $80 / 80 + 2 \times 100 = \%98$ olarak hesaplanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde, ilk olarak araştırmada elde edilen ve çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerin “Sosyal bilgiler” kavramına ilişkin ileri sürdükleri zihinsel imgelere değinilmektedir. Daha sonra, sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak bu araştırmada geliştirilen 6 tema katılımcıların ürettiği örnek zihinsel imgelerle de desteklenerek tanıtılmaktadır. Son olarak, 6 tema katılımcı türü (devlet okulu ve özel okul öğretmeni) bakımından karşılaştırılmaktadır. Bu araştırmada elde edilen bulgulara göre, devlet okulunda ve özel okulda görev yapan öğretmenler yaygın eğitim kavramına ilişkin olarak toplam 82 adet geçerli zihinsel imge (metafor) ürettikleri gözlemlenmektedir (Tablo 2).

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin “Sosyal Bilgiler” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Zihinsel İmgeler (Metaforlar)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin ürettikleri zihinsel imgelere incelendiğinde, devlet okulunda görevli öğretmenler 110, özel okulda görevli öğretmenler de 50 adet olmak üzere toplamda 160 zihinsel imge (Metafor) üretmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin geliştirdikleri zihinsel imgeleri (metaforları), somut, soyut, canlı ve cansız varlıklarla ilişkilendirerek açıklamaktadırlar (Tablo 2).

Bölüm başlıkları büyük harfle yazılmalıdır. Makalelerde problem giriş bölümü içinde açıkça belirtilmelidir. Giriş bölümünü sırasıyla yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümleri izlemelidir.

Tablo 2. Sosyal Bilgiler Kavramına Yönelik İleri Sürülen Zihinsel İmgeler

Metafor kodu	Metafor Adı	Okul Türü	Metaforu Temsil Eilen Öğrenen		Metafor kodu	Metafor Adı	Okul Türü	Metaforu Temsil Eilen Öğrenen	
			f	%				f	%
1	Anahtarlık	d*	1	0,6	42	Kalp	d	1	0,6
2	Araba	d, d	2	1,3	43	Klavye	d	1	0,6
3	Ayakta Tedavi	d,d,d,ö*	4	2,6	44	Kimyasal Silah	d	1	0,6
4	Bahçe Çiti	d,ö,ö	3	1,9	45	Köprü	d	1	0,6
5	Balon	d	1	0,6	46	Kültür	d,d	2	1,3
6	Batarya	ö	1	0,6	47	Küresel Isınma	d	1	0,6
7	Beyin Fırtınası	d,ö,ö	3	1,9	48	Lahmacun	ö	1	0,6
8	Bulut	d,d,ö	3	1,9	49	Maden	d	1	0,6
9	Çadır	d,ö	2	1,3	50	Mağaza	d	1	0,6
10	Çamaşır Makinası	d	1	0,6	51	Maya	ö,ö	2	1,3
11	Çay	d,ö	2	1,3	52	Medeniyet	d,	1	0,6
12	Check Up	ö,ö	2	1,3	53	Millet Meclisi	d,	1	0,6
13	Çeşme	d,d,ö,ö	4	2,6	54	Mutfak Robotu	d	1	0,6
14	Çilingir	d,	1	0,6	55	Mürekkep	d	1	0,6
15	Çorba	d,ö,ö	3	1,9	56	Okyanus	d	1	0,6
16	Çuval	ö	1	0,6	57	Olimpiyat	d	1	0,6
17	Değirmen	d,d,	2	1,3	58	Ordu	d	1	0,6
18	Değişim	d,d,d,ö	4	2,6	59	Orman	d	1	0,6
19	Direksiyon	d,	1	0,6	60	Oryantasyon	ö	1	0,6
20	Düğün Yemeği	d,ö	2	1,3	61	Örf ve Adet	d	1	0,6
21	Dünya Harikası	ö	1	0,6	62	Petrol Rafinerisi	d,d,ö	3	1,9
22	Eczane	d,ö	2	1,3	63	Pusula	ö	1	0,6
23	Editör	d,ö	2	1,3	64	Resim Sergisi	d,d,ö	3	1,9
24	Elek	d,d,ö	3	1,9	65	Rus Salatası	d,d,d,ö	4	2,6
25	Evren	d,d,d,d,ö	5	3	66	Sarraf	d	1	0,6
26	Fırın	d	1	0,6	67	Silikon	d	1	0,6
27	Forum	d,d,d,ö,ö	5	3	68	Şemsiye	d,d,d	3	1,9
28	Gece Lambası	d	1	0,6	69	Şiir	ö	1	0,6
29	Genişalan tasarımı	d,d	2	1,3	70	Şarj Aleti	d	1	0,6
30	Gökkuşağı	d,d,ö	3	1,9	71	Tabiat	d,ö	2	1,3
31	Gözlem Evi	d	1	0,6	72	Tablo	d	1	0,6
32	Gübre	d,ö	2	1,3	73	Tarih	d,d,d,ö,ö	6	3,8
33	Güveç	d,d,d,ö,ö,ö	6	3,8	74	Tiyatro	d	1	0,6
34	Hamur	d,d,ö	3	1,9	75	Toplum	d,d,d	3	1,9
35	Harita	d	1	0,6	76	Trafik İşaretleri	d	1	0,6

36	Hazine	d	1	0,6	77	Trafo	ö	1	0,6
37	Izgara	d	1	0,6	78	Üniversite	d,	1	0,6
38	İcat	ö	1	0,6	79	Vatandaşlı k	d,d,d .d,d, ö,ö,ö	8	5
39	İhtiyaçlar Piramidi	d	1	0,6	80	Yama	ö	1	0,6
40	İnsan	d,d,d,d,d	5	3	81	Yaşam	d,ö	2	1,3
41	İş Atölyesi	d,d	2	1,3	82	Yetenek Sizsiniz	d	1	0,6
Toplam								160	100

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi (metaforu) temsil eden öğretmen sayısını göstermektedir.

Araştırmada elde edilen, 82 zihinsel imgeden (metafordan) 44 tanesi (yetenek sizsiniz, üniversite, trafik işaretleri, toplum, tiyatro, tablo, şarj aleti, şemsiye, silikon, sarraf, örf adet, orman, ordu, olimpiyat, okyanus, mutfak robotu, mürekkep, millet meclisi, medeniyet, mağaza, maden, küresel ısınma, kültür, köprü, kimyasal silah, klavye, kalp, anahtarlık, araba, balon, çamaşır makinesi, çilingir, değirmen, direksiyon, fırın, gece lambası, geniş alan tasarımı, gözlem evi, harita, hazine, ızgara, ihtiyaçlar piramidi, insan, iş atölyesi) sadece devlet okulunda görev yapan öğretmenler ve 12 tanesi de (batarya, check up, çuval, dünya harikası, icat, lahmacun, maya, oryantasyon, pusula, şiiir, trafo, yama) sadece özel okulda görev yapan öğretmenler tarafından üretilmiştir. Geriye kalan 26 zihinsel imgede (metafor) (yaşam, vatandaşlık, tarih, tabiat, Rus salatası, resim sergisi, petrol rafineri, güveç, hamur, gübre, gökkuşağı, forum, evren, elek, editör, eczane, düğün yemeği, değişim, çorba, çeşme, çay, çadır, bulut, beyin fırtınası, bahçe çiti, ayakta tedavi) her iki katılımcı grubu tarafından dile getirilmiştir. Buna ek olarak toplam 82 zihinsel imgeden (metafordan) 46'sı birer katılımcı tarafından, 15'i ikişer katılımcı tarafından, 11'i üçer katılımcı tarafından, 4'ü dörder katılımcı tarafından, 3'ü beşer katılımcı tarafından, 2'si altışar katılımcı tarafından ve 1'i sekizer katılımcı tarafından üretilmiştir (Tablo 2).

“Sosyal Bilgiler” Kavramına İlişkin Zihinsel İmgelerin (Metaforların) Ortak Özelliklerine Göre Dağılımı

Etkileşim İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “sosyal bilgiler” kavramına ilişkin olarak sahip oldukları zihinsel imgelerin “etkileşim” ilkesi çerçevesinde değerlendirildiği araştırmada bu temayı, toplam 32 katılımcı (%19.8) ve 15 zihinsel imge (metafor) (%17) temsil etmektedir.

Tablo 3. Etkileşim İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin (metaforların) Dağılımı

Metafor Kodu	Etkileşim İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler	Okul Türü	Öğretmen	Temsil Edilen Öğretmen	Metafor
			f	%	
10	Çamaşır Makinası	d	1	0,6	
15	Çorba	d,ö,ö	3	1,9	
25	Evren	d,d,d,d,ö	5	3	
34	Hamur	d,d,ö	3	1,9	
39	İhtiyaçlar Piramidi	d	1	0,6	
42	Kalp	d	1	0,6	
44	Kimyasal Silah	d	1	0,6	
45	Köprü	d	1	0,6	
51	Maya	ö,ö	2	1,3	
52	Medeniyet	d,	1	0,6	
60	Oryantasyon	ö	1	0,6	
66	Sarraf	d	1	0,6	
71	Tabiat	d,ö	2	1,3	
77	Trafo	ö	1	0,6	
79	Vatandaşlık	d,d,d,d,d,ö,ö,ö	8	5	
Toplam		d:20 ö:12	32	19,8	

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi (metaforu) temsil eden öğretmen sayısını göstermektedir.

“Etkileşim imgesi olarak sosyal bilgiler” temasında yer alan zihinsel imgeler (metaforlar) analiz edildiğinde, 7 zihinsel imge sadece devlet okulunda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından, 3 zihinsel imgenin de sadece özel okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ve 6 zihinsel imgenin de her iki katılımcı grubu tarafından üretilmiştir. Bu temaya ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgiler kavramını oluşturan bir takım öğelerin olduğunu ve bu öğelerin birbiriyle ve çevreleriyle etkileşim halinde olduğunu vurguladıkları söylenebilir. “Etkileşim imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını temsil eden zihinsel imgelerin (metaforların) sosyal bilgiler öğretmenlerinin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler tabiata benzer. Çünkü tabiatta yer alan bütün canlılar birbiri ile etkileşim halinde olmakla beraber, bu etkileşim sayesinde ekosistemin dengeli olmasını sağlarlar” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal bilgiler ihtiyaçlar piramidine benzer. Çünkü ihtiyaçlar piramidinde yer alan her basamaktaki ihtiyaç bir önceki basamakta yer alan ihtiyaçların karşılanması ile anlam kazanıp kendisinden sonra gelen basamaklardaki ihtiyaçlara anlam katar. Kısacası bir etkileşim vardır. Sosyal bilgilerde de yer alan bütün konular karşılıklı etkileşim halindedir” (Özel okul, kadın).

“Sosyal bilgiler oryantasyona benzer. Çünkü oryantasyon (uyum) sürecinde birey toplumla, çevreyle, arkadaş ortamı ile ve aile ile

etkileşim halindedir. Temel amaç bireyin etkileşim sayesinde uyum problemlerinin üstesinden gelmektir” (Özel okul, erkek).

Farklı Bakış İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgileri “farklı bakış imgesi” olarak belirten öğretmenlerin ifadelerinin yer aldığı bu temayı, 30 katılımcı (%18.4) ve 15 zihinsel imge (metafor) temsil etmektedir. Bu temada çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler kavramına ilişkin en çok, güveç (f:6), forum (f:5) ve insan (f:4) zihinsel imgelerini (metaforlarını) üretmişlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. *Farklı Bakış İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin Dağılımı*

Metafor Kodu	Farklılık İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler	Okul Türü	f	%
1	Anahtarlık	d	1	0,6
5	Balon	d	1	0,6
14	Çilingir	d,	1	0,6
23	Editör	d,ö	2	1,3
27	Forum	d,d,d,ö,ö	5	3
33	Güveç	d,d,d,ö,ö,ö	6	3,8
35	Harita	d	1	0,6
37	Izgara	d	1	0,6
40	İnsan	d,d,d,d,d	5	3
48	Lahmacun	ö	1	0,6
56	Okyanus	d	1	0,6
58	Ordu	d	1	0,6
61	Örf ve Adet	d	1	0,6
76	Trafik İşaretleri	d	1	0,6
81	Yaşam	d,ö	2	1,3
Toplam		D:22 ö:8	30	18,4

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi temsil eden öğretmen sayısını da göstermektedir.

Bu temada, çalışma grubunu oluşturan öğretmenlerinin, sosyal bilgilere yönelik birbirinden farklı imgelere sahip oldukları, sosyal bilgiler kavramının her bir üyede farklı şekiller ve anlamlar uyandırdığı söylenebilir. Öğretmenlerin “farklı bakış imgesi” temasını temsil eden zihinsel imgelere (metafor) ilişkin tanımlamalarından bazıları aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler trafik işaretlerine benzer. Çünkü trafik işaretlerinden her biri farklı bir renkte olmakla birlikte farklı bir anlamı temsil etmektedirler. Sosyal bilgiler de farklılıkları içerisinde barındıran bir kavramdır” (Devlet okulu, kadın).

“Sosyal bilgiler örf ve adetlere benzer. Çünkü örf ve adetler ülkeden ülkeye, bölgeden bölgeye, yöreden yöreye değişkenlikler gösterir. Bu değişkenliklerin bir araya gelmesi bu örfün ve adetlerin oluşumunu

sağlamıştır. Sosyal bilgilerdeki gibi aslında her farklılık bir zenginliktir diyebiliriz” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal bilgiler güvece bezer. Çünkü güveç, birbirinden farklı sebzelerin karışımı ile yapılan bir yemektir. Sosyal bilgiler kavramı da tarih, coğrafya, eğitim, din, hukuk, sosyoloji, felsefe, arkeoloji, antropoloji vb. disiplinlerin tek çatı altında birleşmesi oluşan bir kavramdır” (Özel okul, kadın).

Bütünsellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler kavramı içerdiği birbirinden farklı sosyal disiplinlere dayalı olması, sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak ürettikleri zihinsel imgelere de yansıdığını söyleyebiliriz. Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler kavramını içerdiği disiplinlerin tamamını temsil eden imgelerle açıkladıkları tablo 5’de görülmektedir.

Tablo 5. *Bütünsellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin Dağılımı*

Metafor Kodu	Bütünsellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler	Okul Türü	Öğretmen	Metaforun %
2	Araba	d, d	2	1,3
4	Bahçe Çiti	d,ö,ö	3	1,9
8	Bulut	d,d,ö	3	1,9
11	Çay	d,ö	2	1,3
12	Check Up	ö,ö	2	1,3
13	Çeşme	d,d,ö,ö	4	2,6
16	Çuval	ö	1	0,6
22	Eczane	d,ö	2	1,3
29	Geniş Alan Tasarımı	d,d	2	1,3
50	Mağaza	d	1	0,6
57	Olimpiyat	d	1	0,6
73	Tarih	d,d,d,d,ö,ö	6	3,8
75	Toplum	d,d,d	3	1,9
78	Üniversite	d	1	0,6
Toplam		D:21 ö:12	33	21

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi temsil eden öğretmen sayısını da göstermektedir.

“Bütünsellik imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını toplamda 33 katılımcı (%21) ve 14 zihinsel imge (metafor) temsil etmektedir. Sosyal bilgileri “bütünsellik imgesi” olarak belirten öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde, 5 zihinsel imge (metafor imgesi) sadece devlet okulu öğretmenleri tarafından, 2’si özel okul öğretmenleri tarafından ve 6 zihinsel imge de (metafor imgesi) (tarih, eczane, çeşme, çay, bulut, bahçe çiti) hem devlet okulu hem de özel okul öğretmenleri tarafından üretilmiştir. Bu temaya ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin bu kavramın içerik zenginliğini ve kapsamını ön plana alarak, kavramın niteliksel önemini vurguladıkları söylenebilir. “bütünsellik imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını temsil eden zihinsel imgelere (metaforlara) ilişkin öğretmen tanımlamaları şu şekilde yer almaktadır.

“Sosyal bilgiler Check Upa benzer. Çünkü check up da bireyin vücudunda yer alan bütün organlarının tedavisi yapılır. Bireyin vücut yapısını oluşturan birbirinden farklı işleve sahip olan bu organların kontrolü yapılır. Ancak bu organları işlevi farklı da olsa hepsi bir bütün olarak insan bedenini oluşturmaktadır” (Özel okul, erkek).

“Sosyal Bilgiler eczaneye benzer. Çünkü eczane olgusal bir kavram olmasına rağmen uygulama alanlarında içerisinde her türlü ilacı barındıran ilaç satış alanları aklı gelmektedir. Bu alanlarda her türlü ilacı görebilirsiniz. Eğer bir eczanede bireyin ihtiyaçlarını karşılayan ilaçların yoksa o eczanenin niteliği düşmüş olur” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal bilgiler olimpiyatlara benzer. Çünkü olimpiyatlar, içerisinde birbirinden farklı ülkelerarası spor etkinliklerini(müsabakalarını) barındıran bir etkinliktir” (Devlet okulu, erkek).

Uygulanabilirlik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramı ile ilgili ürettikleri zihinsel imgelerin oluşturduğu temalardan biri de uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgilerdir. “Uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını toplamda 18 katılımcı (%11.3) ve 12 zihinsel imge (metafor) temsil etmektedir.

Tablo 6. Uygulanabilirlik İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin Dağılımı

Metafor Kodu	Uygulanabilirlik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler	Okul Türü	f	%
9	Çadır	d,ö	2	1,3
18	Değişim	d,d,d,ö	4	2,6
19	Direksiyon	d,	1	0,6
31	Gözlem Evi	d	1	0,6
32	Gübre	d,ö	2	1,3
41	İş Atölyesi	d,d	2	1,3
43	Klavye	d	1	0,6
67	Silikon	d	1	0,6
70	Şarj Aleti	d	1	0,6
74	Tiyatro	d	1	0,6
80	Yama	ö	1	0,6
82	Yetenek Sizsiniz	d	1	0,6
Toplam		D:14 ö:4	18	11,3

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi temsil eden öğretmen sayısını da göstermektedir.

“Uygulanabilirlik olarak sosyal bilgiler” teması olarak belirtilen, öğretmenlerin bu temaya ilişkin zihinsel imgeleri incelendiğinde hem devlet okulu hem de özel okullarda çalışan öğretmenlerin zihinsel imgeler ürettikleri görülmektedir. Bu temaya ilişkin çalışma grubunu oluşturan öğretmenler, sosyal bilgiler kavramının

teorik yapısı ile beraber uygulanabilirlik yönünün de olduğunu ön plana çıkararak vurgulamak istendiği söylenebilir. “Uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgiler ” temasını temsil eden zihinsel imgelere ilişkin öğretmenlerin tanımlamalarından bazıları aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler iş atölyesine benzer. Çünkü iş atölyesi bireyin hünerini sergileme alanıdır. Birey herhangi bir konuda çok yetkin olabilir. Ancak bu yetkinliğini uygulamaya dökemiyorsa konuyu tam olarak kavradığı ya da somutlaştırdığı söylenemez. İş atölyeleri de teorik bilginin pratiğe dönüşümün sağlandığı alanlar olduğu için sosyal bilgilerle benzerlik gösterir” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal bilgiler klavyeye benzer. Çünkü klavye bireyin bilgisayarı en etkin şekilde kullanmasını sağlayan bilgisayar parçasıdır. Bireyin bu parçanın işlevini içeriksel olarak bilip pratikte yapamaması hiçbir anlam ifade etmez. Dolayısıyla klavye gibi sosyal bilgilerde içerdiği disiplinlere ait bilginin dışarıya çıkarılması için bir klavye görevi görür. Kullanmasını bilersen bilgiyi çok rahat bir şekilde öğrenip uygulayabilirsin” (Devlet okulu, kadın).

“Sosyal bilgiler yetenek sızsiniz yarışmasına benzer. Çünkü bu yarışmada bireyler bir takım yeteneklerini sergileyerek kendilerinde var olan bu yeteneklerini birilerine kabullendirme çabası içerisinde yer alırlar. Sosyal bilgiler kavramı da bireyin birçok yeteneğini sergileyebileceği bir alana sahiptir (Harita çizmek gibi)” (Devlet okulu, erkek).

Özgünlük İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgileri “özgünlük imgesi” olarak belirten öğretmenlerin görüşlerinin yer aldığı bu temayı 25 katılımcı (%15.7) ve 14 zihinsel imge temsil etmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak ürettikleri zihinsel imgelerin bir araya geldiği temalardan biri de özgünlük imgesidir. Bu imgede birbirinden farklı zihinsel imgelerin üretildiği görülmektedir (Tablo 7).

Tablo 7. Özgünlük İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin Dağılımı

Metafor Kodu	Sosyal Bilgiler	Okul Türü	f	%	Eden	il	Tems	foru	Meta
6	Batarya	ö	1	0,6					
7	Beyin Fırtınası	d,ö,ö	3	1,9					
17	Değirmen	d,d,	2	1,3					
20	Düğün Yemeği	d,ö	2	1,3					
26	Fırın	d	1	0,6					
28	Gece Lambası	d	1	0,6					
36	Hazine	d	1	0,6					
38	İcat	ö	1	0,6					
49	Maden	d	1	0,6					
54	Mutfak Robotu	d	1	0,6					
62	Petrol Rafinerisi	d,d,ö	3	1,9					

64	Resim Sergisi	d,d,ö	3	1,9
65	Rus Salatası	d,d,d,ö	4	2,6
69	Şiir	ö	1	0,6
Toplam		D:16 ö:9	25	15,7

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi temsil eden öğretmen sayısını da göstermektedir.

“Özgünlük imgesi” alt temasındaki zihinsel imgeler analiz edildiğinde, 6 imgeyi sadece devlet okulunda çalışan öğretmenlerin, 3 imgeyi sadece özel okulda çalışan öğretmenlerin ve 5 imgeyi ise her iki grupta yer alan öğretmenlerin ürettiği görülmektedir. Bu temaya ilişkin sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgileri, her bireyin ihtiyaç, ilgi ve meraklarından kaynaklanan özgün bir kavram bir olarak gördükleri söylenebilir. “Özgünlük imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını temsil eden zihinsel imgelerin (metaforların) öğretmenlerin tanımlamalarına ilişkin dikkat çekici bazı ifadeler aşağıda verilmiştir:

“Sosyal bilgiler beyin fırtınası tekniğine benzer. Çünkü bu teknik bireyin yaratıcı ve bağımsız düşünme becerilerini kullanarak herhangi bir durum veya olayla ilgili çağrışımlarını ortaya koymayı temele almaktadır. Sosyal bilgilerde tıpkı bu teknik gibi bireyin yaratıcı düşünme becerisini destekleyen bir kavramdır” (Özel okul, kadın).

“Sosyal bilgiler petrol rafinerine benzer. Çünkü petrol rafineri gelen petrol ayırıştırma yöntemi ile çeşitlenmektedir. Sosyal bilgilerde böyledir. Çünkü sosyal bilgiler öğrenme becerileri ve alanlarına göre birbirinden farklı disiplinlere ayrılabilir” (Özel okul, kadın).

“Sosyal bilgiler şiire benzer. Çünkü şiir duygusal ve zihinsel orjinalliği ön plana alan edebi bir türdür. Sosyal bilgiler kavramına yönelik hazırlanan kazanımlar özgün etkinlikler içerisinde barındırır” (Özel okul, erkek).

Yüzeysellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgileri “yüzeysellik imgesi” olarak belirten öğretmenlerin ifadelerinin yer aldığı bu temayı 22 katılımcı (%13.8) ve 12 zihinsel imge (metafor) temsil etmektedir. Bu temayı temsil eden öğretmenlerin sosyal bilgiler kavramını genel imgelerle açıkladıkları görülmektedir.

Tablo 8. *Yüzeysellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgilere İlişkin Zihinsel İmgelerin Dağılımı*

Metafor Kodu	Yüzeysellik İmgesi Olarak Sosyal Bilgiler	Okul Türü	Öğretmen Elen	Metaforu Temsil Eden
			f	%
3	Ayakta Tedavi	d,d,d,ö	4	2,6
21	Dünyanın Harikası	ö	1	0,6
24	Elek	d,d,ö	3	1,9
30	Gökkuşağı	d,d,ö	3	1,9
46	Kültür	d,d	2	1,3
47	Küresel Isınma	d	1	0,6
53	Millet Meclisi	d,	1	0,6
55	Mürekkep	d	1	0,6
59	Orman	d	1	0,6
63	Pusula	ö	1	0,6
68	Şemsiye	d,d,d	3	1,9
72	Tablo	d	1	0,6
Toplam		D:17 ö:5	22	13,8

*Tabloda, d:devlet okulunu, ö:özel okulu göstermektedir. Ayrıca harfler, okul türüne göre her zihinsel imgeyi temsil eden öğretmen sayısını da göstermektedir.

“Yüzeysellik imgesi olarak sosyal bilgiler” temasındaki 12 zihinsel imgeden (metafor) 6 tanesi devlet okulu 2 tanesi özel okul ve 4 tanesi de hem özel okul hem de devlet okulu öğretmenleri tarafından üretilmiştir. Bu temaya ilişkin olarak sosyal bilgiler öğretmenleri, sosyal bilgileri bir çok disiplini içerisinde barındıran ancak barındırdığı bu disiplinlere ait sadece temel becerilerin öğretiminin merkeze alındığı bir kavram olarak gördükleri söylenebilir. “Yüzeysellik imgesi olarak sosyal bilgiler” temasını temsil eden zihinsel imgelere ilişkin öğretmen tanımlamaları şu şekilde yer almaktadır:

“Sosyal bilgiler küresel ısınmaya benzer. Çünkü küresel ısınma içerisinde birçok öğeyi barındırmasına rağmen toplum tarafından sadece ismi bilinmektedir. İçerik olarak birey ayrıntılı bilgiye sahip değildir. Sosyal bilgiler de küresel ısınma gibi içerikte ayrıntılara önem vermez. Bireyin gelişimsel dönemine uygun olarak bilgiyi temellendirmeyi esas almaktadır” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal bilgiler eleğe benzer. Çünkü elek unun içerisindeki yüzeysel olarak büyük cisimleri ayırıştırır. Çünkü elek unun içerisindeki yüzeysel olarak büyük cisimleri ayırıştırır. Eleği oluşturan deliklerin boyutundan daha küçük cisimleri ayırt edemez. Sosyal bilgiler kavramı da kendisine hedef olarak belirlediği kitleye göre bir takım değişkenlikler yapmaktadır” (Özel okul, kadın).

“Sosyal bilgiler millet meclisine benzer. Çünkü millet meclisi birbiriyle benzer olduğu gibi farklı düşüncelere sahip milletvekillerin bir arada olduğu bir ortam olmakla beraber, burada ülkenin her türlü sorunu tartışılır” (Devlet okulu, erkek).

“Sosyal Bilgiler” Kavramına İlişkin Devlet Okulu ve Özel Okulda Görevli Öğretmenler Tarafından İleri Sürülen Metaforların Karşılaştırılması

Tablo 9, 6 temayı katılımcı türü (devlet okulu ve özel okul öğretmenleri) bakımından karşılaştırmaktadır. Tablo 9’a göre, devlet okulu ve özel okulda görev yapan öğretmenlerin sosyal bilgiler kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirine benzemekle beraber bazı farklılıklar gösterdiği söylenebilir. Bu benzerlik ve farklılıkları aşağıdaki noktalarda özetlemek mümkündür:

Tablo 9. *Devlet Okulu ve Özel Okulda Görevli Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Zihinsel İmgelerin Temalara Göre Dağılımları*

Temalar/Okul Türü	Devlet Okulu		Özel Okulu		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Etkileşim İmgesi Olarak Sos.Bil.	20	18	12	24	32	19,8
2. Farklılık İmg. Olarak Sos. Bil.	22	20	8	16	30	18,4
3. Bütünsellik İmg. Olarak Sosyal Bil.	21	19	12	24	33	21
4. Uygulanabilirlik İmg. Olarak Sos.Bil.	14	12,8	4	8	18	11,3
5. Özgünlük İmg. Olarak Sos.Bil.	16	14,6	9	18	25	15,7
6. Yüzeysellik İmg. Olarak Sos.Bil.	17	15,6	5	10	22	13,8
Toplam	110	100	50	100	160	100

- ✓ Devlet okulunda görev yapan öğretmenler “etkileşim imgesi olarak sosyal bilgiler” (%18), “farklılık imgesi olarak sosyal bilgiler” (%20), “uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgiler” (%12,8), “özünlük imgesi olarak sosyal bilgiler” (%14,6) ve “yüzeysellik imgesi olarak sosyal bilgiler” (%15,6) temalarını temsil eden zihinsel imgeleri, özel okulda görev yapan öğretmenlere kıyasla daha çok oranda ürettikleri,
- ✓ Özel okulda çalışan öğretmenlerin “ etkileşim imgesi olarak sosyal bilgiler” ve “bütünsellik imgesi olarak sosyal bilgiler” temalarına ilişkin ürettikleri imgelerin diğer temalara ilişkin ürettiklerinden daha fazla olduğu,
- ✓ Özel okulda çalışan öğretmenlerin en az imgeyi “uygulanabilirlik olarak sosyal bilgiler” temasına ilişkin olarak ürettikleri,
- ✓ Hem özel okul hem de devlet okulunda çalışan öğretmenlerinin bütün temalara ilişkin zihinsel imge ürettikleri tablo 9’da görülmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler disiplinleri arası bir yaklaşımla kaynaştırılması (Barth, 1991, s.7; Öztürk, 2006, s.23) olarak bilinen sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak çalışma grubu üyeleri birbirinden farklı zihinsel imgeler ürettikleri ortaya çıkmıştır. Zihinsel imgelerin gruplandırıldığı temalar incelendiğinde, sosyal bilgilerin bütün özelliklerini içerdikleri söylenebilir. Sosyal bilgiler kavramına ilişkin ortaya çıkan birbirinden farklı

algılar kavramın aynı zamanda tanımsal çeşitliliğini göstermektedir. Öztürk (2007) ve Kılıçoğlu (2012)'nin yaptıkları çalışmalarda sosyal bilgiler eğitimcilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin tanımsal algılarının değişkenlik gösterdiğini ifade etmeleri çalışmada elde edilen veri çeşitliliği ile paralellik göstermektedir.

Sosyal bilgiler her şeyden önce olgusal bilgileri içeren bir kavramdır. Sosyal bilgiler içerisinde yer alan bu olgusal bilgilerin yanında kalıcı öğrenmenin sağlanması için edinilen bilginin uygulama alanlarında kullanılması gerekmektedir. Bu ilke çerçevesinde çalışmada, hem özel okul hem de devlet okulunda çalışan öğretmenlerin ürettikleri zihinsel imgelerden bir kısmının (f:18, %11.3) “uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgiler” teması altında birleşmesi, öğretmenlerin çalıştıkları kurumun niteliğine bakmaksızın sosyal bilgilerin uygulanabilirliğine ilişkin ortak bir algıya sahip olduklarının göstergesidir. Şöyle ki Evans ve Bruecker (1990)'nın yaptıkları çalışmada “sosyal bilgiler kavramının öğretim sürecinde yapılacak olan uygulama etkinlikleri öğrenmede hatırlamayı kolaylaştırır” şeklindeki ifadeleri çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin yönelik ürettikleri imgelerin oluşturduğu “uygulanabilirlik imgesi olarak sosyal bilgiler” teması ile paralellik gösterdiği söylenebilir.

İçerdiği değer, bilgi ve beceri olarak farklı anlamlar içeren sosyal bilgiler, bireyin sosyal yaşam içerisinde bir takım sosyal becerileri kazanması ve bu becerileri kullanarak oryantasyon problemlerinin üstesinden gelmesini temele almaktadır. Bireyin bu sosyal becerileri kazanma süreci, bireyin içerisinde yaşadığı toplumla, ailesiyle, eğitim ortamıyla ve arkadaş çevresiyle etkileşimini gerektirmektedir. Hersen ve Eisler (1976'dan akt: Bacanlı, 1999)'in sosyal beceriyi, bireyin tabii çevresinde okul, ev ve işte başkalarıyla başarılı bir şekilde etkileşimde bulunma yeteneği olarak tanımlamaları yukarıda ki ilkeyi desteklediğini söyleyebiliriz. 2005 sosyal bilgiler programında da insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında sosyal bilgilerde incelendiğinin (Yazıcı ve Koca, 2008, s.23) ifade edilmesi sosyal bilgilerde etkileşimin önemini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada da çalışma grubunu oluşturan sosyal bilgiler öğretmenlerinin, sosyal bilgilerin etkileşim yönünü ortaya koyan imgeler üretmesi çalışmanın verilerinin geçerlilik düzeyini arttırdığı söylenebilir.

Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin olarak ürettikleri metaforların oluşturduğu bütünsellik imgesi olarak sosyal bilgiler teması çalışmada dikkat çekici sonuçlardan birini oluşturmaktadır. Çalışma grubu üyeleri sosyal bilgiler kavramı içerdiği disiplinlerle bir bütün olduğunu bu tema altında birleştirilen imgelerle açıklamaya çalışmışlardır. Nowici ve Meehan (1996), Jarolimek ve Parker(1997)'in yaptıkları çalışmalarda “sosyal bilgiler kendisini oluşturan öğeleri hangi disiplinlerden geldiği kolayca ayırt edilemeyecek şekilde kaynaştırıp bütünlendirir” şeklindeki ifadeleri çalışmada elde edilen bütünsellik imgesi ile paralellik göstermektedir.

Sosyal bilgilerde hedef kitle olan bireyler arasındaki değer, algı, fikir ve düşünce farklılıkları bireyin ya da bireylerin özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Bireylerin bu özgünlüğünü bir arada görme fırsatını sağlayan sosyal bilgilerin bu yönü toplum tarafından fark edilip benimsendiği söylenemez. Sosyal bilgiler kavramına yönelik imgesel çalışmaların yapıldığı bu çalışmada, sosyal bilgiler öğretmenleri özgünlük imgesi olarak sosyal bilgiler temasını ön plana çıkaran imgeler üretmeleri, sosyal bilgilerin sentez düzeyindeki kazanım ve becerileri içerdiğinin göstergesidir. Bu kazanım ve becerilerin de birey tarafından edinilmesinin etkisiyle, toplumun sosyal bilgilerdeki bu farklılığı benimseme oranını artırabilir. Çalışmada elde edilen bu sonuçlardan hareketle şu öneriler geliştirilebilir:

- ✓ Sosyal bilgilerin kendisini oluşturan her bir disiplinden farklı bir oluşum olduğunu gösteren temalar, kazanımlar ve ya konulara programlarda yer verilerek kavramın farkındalığı artırılabilir.
- ✓ Sosyal bilgiler eğitimi ana bilim dallarında sosyal bilgiler kavramını ön plana çıkaran projeler, etkinlikler planlanarak gerçekleştirilebilir. Böylece öğretmen adaylarının kavramla ilgili özgün fikirleri, araştırmaları ortaya konulmuş olur.
- ✓ Sosyal bilgiler kavramına yönelik eğitimin verildiği kurumlar ile ilgili amaçsal ve içeriksel açıdan bir takım çalışmalar(Workshop, Panel, Sempozyum vb.) yapılarak öğretmenler ve öğretmen adayları bilinçlendirilebilir.
- ✓ Kavramla ilgili bilimsel toplantılara öğretmenlerin ve adayların katılımı teşvik edilerek kavramla ilgili farklı bakış açılarının öğrenilmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Abrams, M. H. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. USA: Harcourt Brace Collage Publisher.
- Aristo (2008). *Poetika* (Çeviren: İsmail Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Arslan, M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 171, 100-108.
- Aydemir, H. ve Akpınar, B.(2012). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 103-115.
- Aydın, İ.S. ve Pehlivan, A.(2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Öğretmen ve Öğrenci Kavramlarına İlişkin Kullandıkları Metaforlar, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*,5(3),818-848.
- Aydoğdu, E. (2008). İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar yardımıyla analizi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmangazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Bacanlı, H.(1996). *Sosyal Beceri Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Barth, J.L.(1991). *Elementary and Junior High/Middle School Social Studies Curriculum, Activities and Materials*. Third Edition. Lanham: University Pres of America, Inc.

- Beşkardeş, S. (2007). *Üstün Zekâlı Ve Özel Yetenekli Öğrencilerin Yabancı Dil (İngilizce) Öğretiminde Metafor Sisteminin Uygulanması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Chen, E., Widick, P. and Chatterjee, A. (2008). Functional–anatomical organization of predicate metaphor processing, *Brain and Language*, 107(3), 194-202.
- Evans, J.M. ve Brueckner, M. M.(1990). *Elementary Social Studies / Teaching for Today and Tomorrow*. Massachusetts: Allyn&Bacon.
- Gay, L. R., Mills, G. E. ve Airasian, P. (2009). *Educational research: Competencies for a nalysis and application (9th edt.)*. USA: Pearson
- Hogler, R., Gross M. A., Hartman, J. L. and Cunliffe, A. L. (2008). Meaning in organizational communication: Why metaphor is the cake, not the icing. *Management Communication Quarterly*, 21, 393-412.
- Kece, M. ve Merey, Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Dergisi*, sayı, 10.
- Kılıçoğlu, G. (2012). Sosyal Bilgiler Tanımı, Dünyada ve Ülkemizdeki Gelişimi ve Önemi, M. Safran (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara Pegem Akademi Yayınları.
- Koçoğlu, E., Aküzüm, C. ve Ekici, Ö.(2014). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Yaygın Eğitim Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Mental İmgeler, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 975-991.
- Lakoff, G. ve Johnson M. (2005). *Metaforlar Hayat Anlam ve Dil* (Ceviren: Gokhan Yavuz Demir). İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Levine, P. M.(2005). Metaphors and Images of Classrooms, *Kappa Delta Pi Record*, Indianapolis: v: 41, n: 4.
- MEB (Milli Eğitim Bakanlığı). (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5.Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Nowicki, J. J. ve Meehan K. F. (1996). *The Collaborative Social Studies Classroom / A Resource for Teachers*. Needham Heights: Ally & Bacon.
- Öztürk, C. (Ed.) (2006). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Öztürk, C.(2007). “*Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinler arası Bir Yaklaşım*”, C. Öztürk (Ed.) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Parker, W. J. ve Jarolimek, J.(1997). *Social Studies in Elementary Education*. Tenth Edition. New Jersay: Prentice-Hall, Inc.
- Saban, A., (2008). “Okula İlişkin Metaforlar”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Sayı 55, 459-496.
- Sözer, E.(1998). “Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi”, G. Can (Ed.) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Steger, T. (2007). Th e stories metaphors tell: Metaphors as a tool to decipher tacit aspectsin arratives. *Field Methods*, 19(3), 1-22.
- Şeyihoğlu, A. ve Gencer, G.(2011). Hayat Bilgisi Öğretiminde Metafor Tekniğinin Kullanımı, *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 3(8),83-100.
- Töremen, F. ve Döş, İ.(2009). İlköğretim Öğretmenlerinin Müfettişlik Kavramına İlişkin Metaforik Algıları, *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(4),1973-2012.
- Yazıcı, H. ve Koca, K. M. (2008). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı*, B. Tay, ve A. Öcal (Ed.) *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

SUMMARY

Since social sciences cover various themes in terms of context, definition of social sciences as a concept by an objective perception is quite impossible. Subjective definitions regarding social sciences concepts led to emerge different viewpoints. In this study, it was aimed to determine, collect, classify by categorizing of mental images, which are related to "social sciences" concepts, of social sciences teachers. Data collected from this study, and detecting social sciences teachers', who have competent knowledge corresponding to social sciences concept, different understandings of social sciences concept also present the significance of this study.

This study was designed as qualitative research methodology, which primarily investigate and understand social phenomena in place where they exist. Qualitative research require the researchers to be flexible, able to reshape the research process according to the data collected, follow a inductive approach in not only the research design but also the data analysis (Yıldırım & Şimşek, 2008). The participants of the study was generated from a total of 160 social sciences teachers (110 in public schools, 50 in private schools) working in Diyarbakır, Erzurum, Gaziantep, Malatya, and Elazığ provinces during 2013-2014 academic year's spring semester. Data was collected by semi-structured open-ended question form. In the beginning stage of the study, every participants informed about mental image (metaphor), then they were required to produce images related to "social sciences" concept. The participants were required to complete the sentence "social sciences resemble, because" by relating their schools they work. For this reason, a form was given to participants including this question, and they were instructed to focus in one mental image (metaphor) and express their opinions. A week was given to the participants for finishing this task. In order to obtain participants' logical support or justification for their mental images produced related to "social sciences" concept, "because" word was used in the sentence. The participants' mental images and their logical supports were used as the main data source of the study. In data analysis stage, a temporary alphabetical list of participants' mental images (metaphors) of "social sciences" concept. Therefore, participants' replies in the forms were checked whether they clearly express a specific mental image. Those forms that were empty and included no mental images (n=20) were excluded from the study. After combed out of empty forms, a total of 82 valid mental images (metaphors) was obtained. Afterwards, "sample mental image expressions" from the forms representing each theme were chosen. Thus, "sample mental image (metaphor) list" were constituted by compiling each theme with the participant's, who is presumably best representing, mental images. Based on the mental image (metaphor) list, every image was associated with specific theme in terms of mentioning style of social sciences (e.g. "Social sciences as interaction sector", "Social sciences as different viewpoints") so that 6 different themes was formed. These sample mental image (metaphor) list with logical supports was used in data analysis of every theme. Additionally,

information about the owner of a mental image was depicted in parentheses (e.g. public school-male or private school-female). For providing reliability of the study, expert opinion was taken whether mental images represent each theme. To do this, 82 sample mental images (metaphors) list and List of 6 themes were given an academician in the education faculty. The expert was asked to match each mental images and six themes (as in a way that no image is left out). Then, expert's match and the researcher's match were compared. The number of "Oneness" and "Dissidence" were counted, and the reliability was calculated by using Miles and Huberman's formula ($\text{Reliability} = \frac{\text{Oneness}}{\text{Oneness} + \text{Dissidence}} \times 100$). In qualitative studies, fit of expert and researcher's evaluations reach to 90% or higher, then agreement (reliability) is provided (Saban, 2008: 467). In this study, reliability was calculated as 98%. The expert and the researcher matched only two mental images differently.

Concerning the social sciences concept, participants produced different mental images that can be categorized into six themes. When examined the all themes grouped by mental images, they consisted of all social sciences' characteristics. According to results, public school teachers produced themes of "interaction images of social sciences" (18%), "difference images of social sciences" (20%), "feasibility image of social sciences" (12.8%), "independence image of social sciences" (14.6%), "superficiality image of social sciences" (15.6%) more as compared to those working in private schools. While private school teachers produce more images in themes of "interaction images of social sciences" and "totality image of social sciences"; least formation of themes was "feasibility image of social sciences". Lastly, all public and private school teachers produced mental images in all themes.